

FORMA DIJALOGA OD PETRA VENERABILISA DO NAŠIH DANA: SAŽET HISTORIJSKI PRESJEK
ISLAMOFBIJE KROZ ANALITIČKI OSVRT NA DJELO KRIVOTVORENJE ISLAMA AUTORA
EDWARDA SAIDA

KRIVOTVORENJE ISLAMA

Samir DEDIĆ

O knjizi

Krivotvorenje islama (*Covering Islam*) knjiga je koja je, kao što sam autor kaže u uvodu prvog izdanja, jedan logički slijed njegove prethodne dvije knjige, *Orijentalizama* (*Orientalism*) i *Pitanje Palestine* (*Question of Palestine*).

Prvo izdanje izašlo je neposredno poslije Revolucije u Iranu i *Talačke krize*¹ 1981. godine. Iako bi sa ove distance (više od četvrt stoljeća) moglo izgledati da je ova knjiga za današnje prilike razumijevanja odnosa Zapad – Islam² malo *zastarjela*, ipak to ni izbliza nije tako. Osim kad se uzme u obzir da su neki statistički podaci *uznapredovali*,³ ova knjiga –

1 Za one malo mlađe recimo da se pod ovim podrazumijeva diplomatska kriza između SAD (koje su pružile utočište iranskome Šahu nakon njegova svrgavanja od strane Homeinijevih pristalica) i Irana koji je u to vrijeme preživljavao jednu duboku krizu oko novoga preustroja države i njenoga vođstva. Iranci su u američkom veleposlanstvu u Teheranu 444 dana u zatočeništvu držali 52 američka građana.

2 S obzirom da ovdje pod terminom islam mislimo na islamsku civilizaciju, a ne na religiju, u daljem tekstu ćemo, u tome kontekstu, koristiti veliko slovo i (dakle, Islam).

3 Said, naprimjer, spominje brojku od 800 miliona

naravno, uz Saidovu drugu knjigu *Orijentalizam* – predstavlja ključ razumijevanja (smijemo se usuditi na početku reći) američke politike *dvostrukih aršina* prema islamu i muslimanima. Naravno, još više uz činjenicu da je doživjela i svoje drugo, dopunjeno izdanje,⁴ ova knjiga kroz uspješnu analizu uloge medija (podnaslov je: *Kako mediji i stručnjaci određuju način na koji vidimo ostatak svijeta*) dokazuje da je islam, iako sasvim jednostavan, onako kako ga mediji (naravno zapadni⁵) predstavljaju “djelimično fikcija, djelomično ideološka oznaka, a najmanje označavanje vjere po imenu islam”.

muslimana u svijetu (odnosno jednu milijardu u uvodu drugog izdanja iz 1997. god). Danas je broj muslimana (onih koji se tako izjašnjavaju), premašio jednu milijardu i 400 miliona, ili preciznije taj broj iznosi 1.407.867.217 muslimana u svijetu. (Atlas islamskoga svijeta, Udruženje ilmijje IZ-e u BiH, 2003., str. 809.)

4 Drugo izdanje je objavljeno 1997. godine. Mi smo u ovoj analizi koristili hrvatski prijevod ovoga izdanja (bosanski ne postoji), u prijevodu Suzane Sesvečan, izdanje: V.B.Z., Zagreb, 2003.

5 Iako se pod Zapadom obično podrazumijevaju Evropa i Amerika, Said se u ovome djelu više bavi američkim medijima i njihovim odnosom spram islama, posebno spram ‘fenomena Homeini’. (Jedno od tri poglavlja ove knjige je posvećeno upravo Iranu).

Islam u očima Zapada

Islam je od svoga prvog direktnog susreta sa Evropom (711. Tarik bin Zijad prešao je na Iberijski poluotok, Španija, kasnije Endelus), preko križarskih ratova, pa sve do sustavnoga proučavanja islama – kad se razvija posebna nauka (orijentalizam), posmatran jednostrano, podozrivo, neargumentirano i najčešće netačno. Znači, znanstvene kritike, argumentacije i objektivnosti nisu bile odlike niti nekada križarskih ideologa,⁶ niti u novije vrijeme orijentalista. Da bi sve izgledalo još sofisticiranije, uvijek su se – prema Saidu – starali mediji. Inače, prema njemu, “tačnost nikad nije bila vrlina medija” (str. 83).⁷

Murad Hofmann kaže da su Evropljani “još u starome vijeku razvili većinu stereotipa o muslimanima i islamu, a koje zapadni mediji još uvijek šire i mnogi od nas još uvijek su njihove žrtve”.⁸ Prema njemu, “tu se radi o đavoljem krugu: s jedne strane su novinari kao i svi ljudi žrtve iskrivljene slike islama, naslijeđene iz prošlosti, dok je, s druge strane, ti isti novinari još više iskrivljuju”.⁹

Nastanak stereotipa o islamu i muslimanima

Još u rano doba, Petar Venerabilis (1094.-1156.), benediktinski opat iz Clunyja, pisao je o tome kako je Muhammed *pseudoprороk* i kako je, uz pomoć Sergijusa (Behira, koji je bio ekskomuniciran iz Crkve) načinio *sumu kršćanskih hereza*, tj. islam.¹⁰

Tokom srednjeg vijeka i ranog razdoblja renesanse, u Evropi se islam pojmiо kao vjera

6 Uprkos prvom, uglavnom tačnom, prijevodu Kur'ana (na latinski jezik) iz 1143. godine, krstaškim ratnicima je sлагano da šehadet - „Nema Boga osim Allaha“, glasi: „Nema Boga osim Muhammeda“ (riječima: non est Deus nisi Machometus). Prema: Murad Hofmann, „Islam u 3. mileniju“, str. 56.

7 Pošto se naša analiza bavi uglavnom Saidovim djelom "Krivotvorenje islama", kod odlomaka koje budemo citirali iz toga djela nećemo stavljati napomene, već samo u zagradi broj strane iz knjige.

8 M. Hofmann, „Evropa i njeni muslimanski susjedi: konflikt ili pomirenje?“ u: Takvim 2004., str. 59.

9 M. Hofmann, „Islam u 3. mileniju“, str. 67.

10 Vidi: Adnan Silajdžić, „Islam u otkriću kršćanske Evrope“, str. 84-85.

hereze, bogohulništva i mračnjaštva, navodi Said i nastavlja: “Kršćanima je bilo važno to što je Muhammed lažni prorok, sijač nesuglasica, sladostrasnik, licemjer, vražiji posrednik” (str. 3). U novije doba ta slika mržnje prema islamu ogleda se u poređenju imama Homeinija sa Hitlerom,¹¹ pri čemu je Homeini predstavljen kao “tiranin, mrzitelj, huškač i prijetnja svjetskome miru i redu”, a njegovo djelo *Islamic Government (Islamska vlada)* kao Hitlerovo djelo *Mein Kampf* (Moja borba) (str. 32).

Naravno da će Iran, barem nakratko, izići iz američke orbite ineresiranja posebno u postjedanaestoseptembarskome periodu, gdje će u sferi interesa biti, kako to Stephen Schwartz¹² imenuje vehabizam, koji je prije 11. septembra u zapadnjačkim znanstvenim krugovima bio svjesno zanemarivan zbog eksploatacije (saudijske) nafte.

Međutim, ovdje se sada, kao što mnogi primijetiše, uočavaju upravo dva Schwartzova lica; opisjući radikalne pokrete kod muslimana (kakav je po njemu vehabizam), on govori o jednome novome elementu – naravno nemogućem – *islamofašizmu*.¹³

11 I danas se na Internetu, iako Iran nema nikakve veze sa ‘jedanaestim septembrom’ (većina optuženih su porijeklom iz Saudijske Arabije), može pronaći dosta stranica koje stavljaju usporedne slike, s jedne strane Hitlera sa nasprijed podignutom rukom, a s druge strane slike imama Homeinija. Te su scene začinjene krvavim prizorima sa obilježavanja Ašure ili još upečatljivije uniformisanim djevojkama (policajkama) sa hidžabom na glavi, koje u redovima kao jedan, izvode svoje vježbe. Kao primjer ovakvog poređenja pogledaj: <http://www.home.earthlink.net/%7Eesableghost/islam.html>

12 Ovdje moramo napomenuti da se sa samom tezom njegova djela (“Dva lica islama”) ne slažemo. On je pokušao pokazati dvije strane muslimanskoga iskazivanja islama; onu univerzalno-pluralističku (što on u stvari i jeste) i onu ideološko-totalitarističku (što on nikako nije – jer ga ljudi takvom bojom boje). U tome nastojanju je, svjesno ili nesvjesno, pomiješao islam kao religiju (univerzalno učenje o predanosti Bogu) i „islam“ kao ideologiju (vremensko - oscilatorno, često režimsko - što i sam naglašava) ideologiziranje islama kao takvog. Naravno, i jedno i drugo se u svojoj isprepletenosti od najranijih vremena (nakon preseljenja Poslanika islama) do danas oblikovalo u nešto što nazivamo islamskom civilizacijom. Schwartz je želeći prikazati današnju islamsku civilizaciju kroz ideologizirano učenje islama (sad vjerovatno nesvjesno) pomiješao sve to.

13 S. Schwartz, „Dva lica islama“, str. 244.

Zar to nije ono upravo prije spomenuto što poređi islamsku revoluciju u Iranu i nacizam?! Ne da se drukčije zaključiti osim da je to zajednička škola američkoga novinarstva. Upravo to i Said ističe posebno na primjeru Irana i naglašava:

“Homeinijeva knjiga *Islamic Government* u Americi je štampana pod naslovom *Ajatullah Khomeriniš Mein Kampf – Moja borba Ajatollaha Homeinija*. Ova knjiga popraćena je analizom izvjesnog izvještaja *New York Posta* Georgea Carpozija, gdje on, između ostaloga, zaključuje: “Osnovna razlika između autora *Mein Kampfa* (Hitlera, op.a.) i sastavljača nezanimljive *Islamske vlade* je to što je jedan bio ateist, dok se drugi pravi da je Božiji čovjek”.¹⁴

Kao rezultat stereotipiziranja većine onog što se da povezati sa islamom, Schwartz opisuje Sejjida Kutba, koji je bio razočaran zapadnjačkim načinom života, kao “egipatskog prostaka iz nepoznatog sela, u dalekom kotaru za koji nikad niko nije čuo...”¹⁵

Kako su srednjovjekovni stereotipi imali svoj kontinuitet do danas, svjedoče sljedeće činjenice:

Njemački prijevod Kur’ana iz 1616. godine nosio je naslov: “*Der Turcken Alcoran, religionund aberglaube*” – *Turski Kur’an, religija i praznovjerje* (preveo Salomon Schweigger), a iz 1772. godine *Die Turkische Bibel – Turska Biblija* (preveo David Friedrich Megerlin).

Hofmann to tumači u kontekstu razvoja slike islama pod evropskom opasnošću od Turaka.¹⁶

Poznati francuski orijentalist Ernest Renan promišljao je islam na način njegovog postepenog izumiranja uporedo s razvojem i širenjem evropske znanosti.¹⁷

Dovoljno govori i samo nazivanje muslimana *muhamedancima*. Svakako da su to dva nespojiva termina. Jer, za razliku od, npr. kršćanstva (koje se temelji na Kristovoj ličnosti), islam svoj korijen ne crpi samo iz Muhammedove, a.s., osobe, već prvenstveno iz Kur’ana. Naravno da je namjera više nego očita.

14 Prema: E. Said, nav. djel., str. 32.

15 S. Schwartz, nav. djel., str. 190.

16 Hofmann, nav. djel., str. 56.

17 Prema: A. Silajdžić, nav. djel., str. 210.

Željelo se islamu istrgnuti univerzalnost, koja je njegova karakteristika, za razliku od kršćanstva i judaizma.¹⁸

U novije vrijeme ovo je očito u primjerima ideologa države Izrael i njihovih izjava: Ben Gurion: “Ne bojimo se ničega osim islama”, Ytzhak Rabin: “Islamska vjera je naš jedini neprijatelj” i Shimona Preeza: “Nećemo biti sigurni sve dok islam ne spusti svoj mač”.¹⁹

Ovo odjekuje i u izjavama radikalnih zapadnoevropskih političara: Jean Marie le Pen poziva da se zaustavi islamizacija Francuske, Franc Schonhuber kaže: “Nikada se zelena zastava islama neće vioriti nad Njemačkom”, a danska politička partija *Denmark progressive party* kao svoj izborni slogan uzima: “Danska bez muslimana”.²⁰

Kao primjer dvostrukih aršina Zapada naspram muslimana, Zijauddin Sardar ističe: “Francuskinja sa šalom je šik (zgodna), a žena muslimanka sa šalom je prijetnja civilizaciji!”²¹

Govoreći o pluralističkoj etici Evrope prema *malima i drukčijima*, Hofman ipak ističe da, “čim islam uđe u igru, slika se drastično mijenja. U sekundi pada prag tolerantnosti. Brada, koja se kod Che Guevare smatra progresivnom, kod muslimana se smatra regresivnom. Uz mahramu, koja na slikama krase Marijinu glavu, vezane su pozitivne emocije, ali kad se vidi na glavi muslimanke, emocije su drukčije. Kad bi muslimani klali životinje za hranu na islamom dozvoljen način, to bi se protumačilo kao prijestup protiv zakona o zaštiti životinja, a kada to rade jevreji, to će se sasvim drukčije protumačiti.”²²

18 Islam nema ekskluzivistički pristup teoriji spasenja ka o što je to kod kršćanstva koje kaže: “Extra ecclesiam nulla salus” - izvan Crkve nema spasenja, ili kod židovstva gdje oni ističu da su odabrani narod Božiji. Usp: Kur’an (2:111-112).

19 E. Said, Krivotvorenje islama, uvod II. izdanju, str. XXII-XXIII.

20 Prema: E. Karić, „Da li je ‘euro-islam’ utopija ili realna šansa i za islam i za Evropu“, u: Novi muallim, br. 5, str. 46.

21 Isto, str. 46., o tome kako zemlje EU sa najvećim procentom muslimanske manjine tolerišu nošenje mahrame vidi kraći tekst pod naslovom „Kako Europa muslimankama tolerira nošenje marama“, na: <http://preseljenje.javno.com/hr/svijet/clanak.php?id=122312>

22 Hofmann, nav. djel., str. 65-66.

Uloga medija u kreiranju slike o islamu

Kako medijska slika oblikuje svijest javnoga mišljenja, to su ovakovrsna predstavljanja muslimana vrlo opasna za budućnost, ne samo etike pluralnosti, već i samog života običnoga čovjeka. Prema Saidu, vojnom konfliktu prethodi medijski rat. Hofmann na tome tragu kaže da bi konflikt u Bosni (tako ga on na ovome mjestu imenuje) imao drukčije ishode da su neke zapadne sile bile pod manjim uticajem islamofobije.²³ Islamofobija koja se vrlo jasno da primijetiti iz već spomenutih izjava zapadnoevropskih političara, svoju kulminaciju, posebno u Americi (ali, i ne samo u Americi²⁴) doživjela je nakon nesretnog jedanaestog septembra.

Vratimo se ponovo Edwardu Saidu i njegovu djelu *Krivotvorenje islama*. Kao poseban američki sindrom, on navodi ulogu Izraela u kreiranju slike muslimana na Srednjem Istoku, posebno nakon II. svjetskog rata. Izrael kao „jedina demokracija“ na Srednjem Istoku i „naš snažni saveznik“ uvijek se prikazuje kao žrtva islama. Said navodi dva različita parametra islamskoga dodira sa Zapadom. Dok je Evropa imala toliko dugu i osebujnu tradiciju kolonijalnog, kulturnog, civilizacijskog, pa ako hoćete i vojnog dodira sa islamom, dotle je veći američki interes za islam iskazan tek poslije II. svjetskog rata. Dok se Islam u Evropi otkrivao pod glamuroznim svjetlom orijentalizma i na stranicama vodećih časopisa, dotle se u američkim akademskim krugovima islamu prilazilo obično po tihim kutovima bogoslovija. Nagli poticaj za američkim dodirima sa islamom bila su medijski zanimljiva pitanja poput nafte, Irana, Afganistana ili terorizma (str. 12). On smatra da je upravo ta promjena zapadne interesne sfere za islam (od Evrope ka Americi) donijela izvjestan nastavak slijeda koji su utemeljili orijentalisti. Amerika je preuzela

23 Isto, str 69.

24 O itekako povećanom prisusustvu islamofobije u Evropi nakon 11. Septembra 2001., vidi izuzetno dobro urađen izvještaj od strane European Monitoring Centre on Racism and Xenophobia pod naslovom „Summary Report on Islamophobia in the EU after 11 September 2001“ na web strani: http://www.mcb.org.uk/Synthesis-report_en.pdf

dominaciju i hegemoniju koju su prije nje u islamskome svijetu imale Velika Britanija i Francuska. Dolazi do promjene interesa. Dakle, sada je Americi u interesu da održi tu hegemoniju. Kad je potrebno zaprijetit će i vojnom silom. Međutim, „za razliku od npr. Indije ili Kine, islamski svijet nikad nije bio pripitomljen ili pobijeđen“. Primjer je revolucija u Iranu.

Tako i američki mediji sada preuzimaju ulogu sataniziranja muslimana. Said navodi jedan ilustrativan primjer. Časopis *Time* je na naslovu stranu (1979.) stavio sliku bradatog mujezina kako uči ezan. Ova mirna scena – ističe Said – popraćena je naslovom, ni manje ni više nego: *Buđenje militarizma*. Said ovo iznosi na 12. strani svoga rada i zaključuje: „Mirna i dekorativna slika gotovo rutinski napravljena u Evropi kao aspekt opće kulture, pretvorena je sa samo dvije riječi u opću američku opsesiju“. Said ovdje želi pokazati kako je američko poimanje islama u medijima agresivnije u odnosu na evropsko. Možda i jest, posebno u kontekstu Irana, ali bismo kazali da je, ustvari, orijentalistički diskurs poimanja islama u Evropi vjerno kopiran i u Americi. On tu jednakost i sam ističe riječima: „Za današnju javnost u Americi i Evropi islam je posebno neugodna ‘vijest’. Mediji, vlada, geopolitički stratezi i akademski stručnjaci za islam (iako su marginalni za kulturu općenito), svi su saglasni: ‘Islam je prijetnja zapadnoj civilizaciji’“ (str. 108). Ovu prijetnju utemeljio je američki znanstvenik Bernard Lewis svojim esejom iz 1993. pod naslovom *The Roots of Muslim Rage (Korijeni muslimanskoga bijesa)*. Nju je preuzeo i Huntington u svojoj teoriji gdje kao glavni problem i on vidi islam, odnosno islamsku civilizaciju. Još jedan primjer navodi Said kao primjer objektivnoga i neobjektivnoga prikazivanja stvarnosti. To je primjer izvještavanja *New York Timesa* (Amerika) i *Le Mondea* (Francuska) o *Krizi talaca* u Teheranu iste godine (1979.) (str. 72.).

Gotovo da ne treba ni spominjati talijansku spisateljicu Orianu Fallaci i njene blasfemije na sve ono što i najmanje *miriše* na islam. U novije vrijeme je njenim stopama krenula Suzan Winter (Susanne Winter).²⁵

25 Ova pravница - glavni kandidat desničarske

Bilo je tu, naravno, i pozitivnih primjera i objektivnih pogleda na islam i muslimane Evropljana nemuslimana. Primjera radi, Michael Hart je u svojoj knjizi o 100 najvažnijih ličnosti u svjetskoj historiji stavio Muhammeda, a.s., kao najvažniju ličnost. Hans Küng, koga je zbog njegovih tolerantnih pogleda na islam i Muhammeda, a.s., Crkva ekskomunicirala, kaže sljedeće: „Kao kršćanin mogu biti uvjerenja da sam ja, ako sam za svoj život i umiranje izabrao ovoga Isusa kao Krista, izabrao i njegovog nasljednika Muhammeda, ukoliko se on poziva na istoga Boga i na ovoga Isusa“.²⁶

Ideološka potpora medijima

Dr. Louay M. Safi, profesor političkih nauka na Međunarodnom islamskom univerzitetu u Maleziji, ističe da je „medijska kampanja protiv islama politički motivirana, da je vode moćni centri zapadnoga društva koji u islamu vide potencijalnu globalnu snagu i civilizacijsku alternativu koja je u mogućnosti nadvladati zapadnu hegemoniju“. Ta kampanja finansirana je iz određenih centara moći zapadnoga društva iz kojih se *kroji* globalni poredak današnjice te vrlo često – prema Safiju – „iskrivljavanje imidža islama i muslimana predstavlja pažljivi napor određenih neislamskih agencija i izvještača koji iz mržnje i bolesne svijesti koriste nekoliko taktika da diskreditiraju islam i da okaljaju muslimane“, navodi on.²⁷

Serijska proizvodnja stručnjaka za islam

Ovdje dolazimo do novog momenta kome je i Said pridao mnogo pažnje, posebno u zadnjem dijelu svoje knjige pod naslovom *Znanje i moć*. Taj novi moment se ogleda u činjenici

Slobodarske partije u Grazu (do prije tri godine, prije velikog razdora, najjači čovjek u Slobodarskoj stranci bio je Joerg Heider) ide toliko daleko da Poslanika islama naziva pedofilom. Više na: http://test.rijaset.ba/index.php?option=com_content&task=view&id=2683&Itemid=59

²⁶ Hans Küng i Josef Van Ess, Kršćanstvo i svjetske religije – islam, Svjetlo riječi, Livno, 1995., str. 207.

²⁷ Louay M. Safi, Islam i globalni izazov – iskrivljavanje slike o islamu od strane globalnih medija, u: Novi Muallim, br. 5, str. 64.

da, kao što je i Safi primijetio, geopolitički stratezi oblikuju sliku islama. Ova slika islama obavezno je obojena stereotipima u kojoj smo *mi* protiv *njih*. Sada se ističe *hudud* – kazneno pravo – koje oblikuje sliku islama kao tiranina koji uništava ljudska prava. Sve ono negativno, fundamentalizam, terorizam, militarizam i razni izmi dobijaju neizbježno etiketu *islamski*. Ishitreno se javljaju ini *stručnjaci* i *eksperti* za islam koji, onda, stručnjački tumače kako se od islama nije moglo drukčije ni očekivati. Bilo je samo vrijeme kad će islam otkriti svoje *pravo* lice, kažu oni. Ovaj krug *serijske* proizvodnje informacija završava se (ili, pak, počinje?) kod *serijski* proizvedenih akademskih stručnjaka za oIslam na Zapadu. Ta akademska zajednica, prema Saidu (str. 113), prilazi islamu analizirajući ga kroz nacionalne i korporacijske potrebe tako što iz „goleme količine islamskih detalja izdvoji odgovarajuće islamske teme i na kraju te teme (ekstremizam, nasilje i tako dalje) definiraju i islam i proučavanje islama te isključuju sve što se ne uklapa u njih“.

Taj zatvoreni krug *korporacija – vlada – sveučilišta* Said označava (str. 114) kao „staru školu pisanja o islamu“. Naime, u ovome krugu više se ne zna gdje je početak, a gdje je kraj, jer sve je tako sofisticirano i isprepletano da se jedno područje koje je *kopirano* iz prethodnog automatski *skenira* na naredno.

„Mnogo se ulaže na to ponavljanje i dobro vođeni sistem pokroviteljstva. Stariji stručnjaci iz ovoga područja, bili oni iz vlade, korporacija ili sveučilišta, međusobno su povezani i s donatorima. Mladi znanstvenik ovisi o toj mreži da bi dobio subvencije, da ne spominjemo zapošljavanje i mogućnost objavljivanja u afirmiranim časopisima. Ponuditi neprijateljsku kritiku priznatim znanstvenicima ili njihovome radu na ovome području prevelik je rizik, više nego u području opće povijesti ili književnosti. Kao posljedica toga, osvrtni na knjige bljutavi su i većinom pohvalni, kritika je jednoglasno ugurana u najpedantniji mogući jezik. Nikad se ništa ne kaže o metodologiji ili pretpostavkama“ (str. 114). Said nastavlja: „Metodoloških istraživanja, jednostavnio, nema: student koji želi napraviti karijeru u studijama Srednjeg Istoka prije svega

morat će proći mnogo teških i dosadnih godina da stekne diplomu... Zatim će steći magisterij ili međunarodnu diplomu o temi koja će biti zanimljiva onima koji zapošljavaju taj kadar (vladi, naftnim kompanijama, međunarodnim ulagačkim kućama, građevinskim firmama) i, napokon, radove će nastojati objaviti što brže u obliku studija slučaja... Mediji će se činiti povoljnijom pozornicom, na kojoj će se moći pokazati stručnost, od, naprimjer, općeg znanstvenog časopisa...“ (str.117) te ističe kako „problemi nastaju kad obuka stvara cehove i novinarske ‘stručnjake’ koji, gubeći dodir sa stvarnostima u zajednici, dobar razum i intelektualnu odgovornost, promoviraju interese posebnih skupina po svaku cijenu ili se voljno i nekritički stavljaju u službu moći. U oba slučaja, strana društva i kulture poput islama završavaju tako da se o njima više izvještava nego da ih se objašnjava i pokušava shvatiti“ (str. 128).

Said se, nakon svega, na 129. strani pita: „Treba li staviti intelekt u službu moći ili u službu kritike, zajednice, dijaloga i osjećaja za moral“ i odmah zatim daje odgovor: „Ako je povijest znanja o islamu na Zapadu bila odviše blisko povezana s osvajanjem i dominacijom, došlo je vrijeme da se te veze potpuno raskinu“.Možda su posljedice medijskog iskrivljavanja islama najjače na filmu, jer on ostavlja i duboki vizuelni dojam. Said navodi primjer filma *Jihad in America* (Džihad u Americi, 1995. godine) koji potpisuje izvjesni Steven Emerson. Said ističe (str. 58) da „svrha ovoga filma jest zagovaranje protiv islama kao zloknog uzgajivača okrutnih, bezosjećajnih ubojica spletkaroša i nasilnika. U sceni za scenom (sve su izolirane iz bilo kakvog stvarnog konteksta) gledamo bijesne bradate imame koji bijesne protiv Zapada i pogotovo protiv židova, prijete genocidom i ratom protiv Zapada koji neće imati kraja. Do kraja filma gledalac je uvjeren da SAD ima veliku i složenu mrežu tajnih baza, centara i tvornica bombi i da su one namijenjene korištenju protiv nevinih građana koji ništa ne sumnjaju“.²⁸

28 Kako ovakve avanture mogu imati vrlo pogubne ishode svjedoči događaj iz (2004.) godine, koji se dogodio u Holandiji. Naime, jedan Marokanac (s holandskim državljanstvom, 26 godina) je na ulicama glavnog grada - Amsterdama, usred bijela dana, na monstruoan način

Film je strahovito *sjeo* američkim gledaocima. Iste godine (kakve li koincidencije) događa se bombaški napad u Oklahoma Cityju. Mediji su pohrlili da pozovu Emersona – u njihovim očima sada već stručnjaka za terorizam – i upitaju ga ko je odgovoran za napade. Emerson nije ni najmanje oklijevao da javno objavi da su za to djelo odgovorni ljudi sa Srednjeg Istoka. Uopće se nije ni pojavljivao kad se otkrilo da su počinioci domaći ekstremisti (bijelci, ujedno i protestanti). Krug se zatvara onda kad ovakve i slične predstave muslimana i islama dobiju svoje mjesto u školskim udžbenicima. Kad su muslimani u Hessenu (Njemačka) 1997. godine, od predsjednika komisije za zaštitu ustava SR Njemačke Petera Frisha, zahtijevali da se konačno školske knjige oslobode antiislamskih sadržaja, on je na kraju ljutito rekao da se ne može prihvatiti sve što zahtijeva neka manjina.²⁹ Da su ovi zahtjevi bili osnovani potvrđuju i izjave Wolfganga Hoybkina iz njemačkog Instituta za obrazovne programe, koji je, na međunarodnoj konferenciji³⁰ pod nazivom *Arapsko-evropski dijalog: slika arapsko-islamske kulture u udžbenicima historije u školama u Evropi*, između ostaloga rekao i ovo: „Trebamo priznati prisustvo mnogobrojnih pogrešaka u školskim programima u evropskim zemljama po kojima naš nastavni kadar radi sa učenicima... Analize koje smo radili na Institutu u vezi sa tekstovima školskih udžbenika u Evropi o islamu potvrdile su postojanje relativno malo pravih informacija o islamu“.

Dr. Samija Bebress, jedna od sudionica konferencije, ističe: „Uočljivo je da školski udžbenici historije u Evropi predstavljaju

ubio holandskog režisera Theo Von Gogha – režisera filma koji je na gotovo jednako monstruoan način prikazao „status“ žene u islamu. Ubrzo je planula „osveta na osvetu“ čiji je ishod bio nekoliko spaljenih islamskih škola i džamija u Holandiji. O ovome vidi više u: Preporod od 1. decembra 2004., pod naslovom, „Bajram kakav Holandija ne pamti!“, str. 19. Holandski desničarski zastupnik Geert Wilders, vođa Stranke za slobodu (PVV) izgleda izaziva sličnu sudbinu praveći film koji će ‘osvijetliti’ kako on opisuje ‘fašističke’ pasaže u Kur’anu. Vidi više u: Preporod od 1. februara 2008, str. 10.

29 Prema: M. Hofmann, „Islam u 3. mileniju“, str. 67.

30 O ovoj konferenciji i zaključcima do kojih je došla pročitaj u: Preporod od 15. januara 2005, str. 39., a pod naslovom: „Vrijeme je za izlazak iz začaranog kruga koji vodi mržnji“.

arapsko-islamsku civilizaciju u iskrivljenoj slici, slici koju su formirali takozvani zapadni orijentalisti, a ne eminentni historičari“.

Suvišno je isticati kakve je sve negativne posljedice po dijalog i prijateljski odnos među religijama na globalnom planu imalo skrnavljenje lika Poslanika islama Muhammeda, a.s., kroz neprihvatljive karikature u famoznim danskim novinama *Jyllands-Posten*. Najbolje su to ilustrirali demonstracije i neredi širom svijeta. I možda opasnija od svega toga su krivotvorenja Riječi Božije – Časnoga Kur'ana.³¹ Čak pojedine korporacije idu dotle da pišu *nov' Kur'an* pod različitim *pravim* imenima. Posljednji takav projekt nosio je naziv *Al-furqan al-haqq*, a na engleskom: *The True Furqan – Pravi 'Furkan'* (Kur'an). Ova bestijalna podvala muslimanima izvjesnih korporacija *Raid* i *Smith Richardson* ne bi imala toliko odjeka opet bez podrške medija, u ovome slučaju najviše interneta.³²

„Nimalo nije lahka zadaća opovrgavanje ovoga pogrešnoga predstavljanja prave slike islama. Zahtijeva potpunu saradnju među muslimanskim organizacijama i visokoškolskim institucijama kako bi to omogućilo ujedinjavanje svih raspoloživih muslimanskih resursa. Također, to zahtijeva i unaprijeđenje umjetničkih i tehnoloških dostignuća i mogućnosti neophodnih za korištenje širokog spektra masmedijskih prednosti za komunikaciju te tim putem prenošenja poruke islama“.³³

U tome pravcu je i Osnivačko vijeće Lige islamskih naroda apeliralo na muslimanske vlade i organizacije, obrazovne institucije i asocijacije, elektronske i druge medije u njihovim zemljama da udruže djelovanje na razobličavanju svih formi neprijateljskih podvala na pravilnoj interpretaciji islama, na budnom čuvanju Kur'ana Časnog onako kako nas sam Kur'an podučava: „Knjiga ti se objavljuje. Pa neka ti u grudima ne bude nikakve tegobe

31 O ovome vidi tekst „Cionističke podvale – novi pokušaj krivotvorenja Časnoga Kur'ana“, u Preporod od 15. marta 2005., str. 22.

32 Naime, ova „knjiga“ (samo naka je jasno, uopće nema veze sa Kur'anom, nago je napisana, a potom tako nazvana) se može čitati i na Internetu na stranici: <http://www.islam-exposed.org/index.htm>

33 Louay M. Safi, „Islam i globalni izazov – iskrivljavanje slike o islamu...“, str. 71.

zbog nje – da njome opominješ! A i vjernicima opomena je ona!“ (A'raf: 2)³⁴

Zaključak

Edward Said, rođeni Palestinac, čitav svoj život nastojao je izgraditi mostove između dva svijeta: svijeta u kome se rodio i svijeta u kome je živio i djelovao. Nastojao je braniti prava onih poniženih i povrijeđenih, ma ko da su oni bili. Što je najbitnije u svemu tome, uvijek je tražio objektivnost. Said, koji sam za sebe kaže da osobito nije niti religiozan, niti islamskog porijekla,³⁵ te svoje manire doslovno je predstavao i u ovoj svojoj knjizi. Ističući kako i druga strana (Islamski svijet) snosi dio odgovornosti zbog takve slike islama i muslimana u očima Zapadnjaka, on veli: „I islamska zajednica tumačenja i zapadna ili američka (kako je oblikuju uglavnom masmediji) usmjerili su, nažalost, mnogo energije na mali dio međusobne konfrontacije i u tome procesu zanemarili su sve što se nije ticalo toga sukoba“ (str. 49). Kako živimo u vremenu u kome je (kako to mnogi vole kazati) sila argumenata vrlo slaba, a argumenti sile mnogo jaki, naš zaključak je sljedeći: Uz bolje muslimansko ovladavanje medijima (i ne samo medijima) kako bi se predstavila prava slika islama, i jedna i druga *strana* moraju više tražiti zajedničke crte i isticati pozitivne karakteristike suprotne strane. Nikako se slojevita struktura realnoga stanja islamskoga svijeta ne smije posmatrati površno i jednoobrazno. To će rađati samo nove stereotipe. Islamu se, a posebno njegovoj vrlo slojevitoj i višestranj civilizaciji (različitim kulturnim regijama, u općem, i različitim pojedinačnim zemljama, u užem smislu) mora prići znatno dublje, ozbiljnije, obazrivije i, na kraju, iskrenije. Nikako se veličina islama (iskrena predanost volji Božijoj) ne smije identificirati sa zloupotrebom islama onih koji nisu *predani Bogu*, bez obzira tvrdili oni za sebe da su muslimani ili ne.

Zloupotrebe postoje i sa jedne i sa druge strane, ali, ako želimo nastaviti živjeti u duhu istinske pluralnosti, moramo se boriti protiv

34 U: Preporod od 15. marta 2005., str. 22.

35 Vidi njegovu knjigu na strani 33.

njih svom žestinom. Tračak nade u istinsku pluralnost daje skorašnja korespondencija između islamskih i kršćanskih učenjaka o nužnosti dijaloga među religijama. Naime, 12. septembra 2006. godine na Univerzitetu Regensburg u Njemačkoj, papa Bendikt XVI. Održao je predavanje u kome je u negativnom kontekstu iznio vrlo neumjesne komentare o poslaniku Muhammedu, a.s. Papa je, u duhu dobro uhodanih islamofobičnih klišeja, i sam ušao u začarani krug ekskluzivističkog pristupa teoriji pravovjerništva. Upravo ovakav pristup ekskluzivističkom pravu nad istinom i dovodio je do nerazumijevanja među religijama, a što je najveća barijera na putu dijaloga i zajedništva. Ovo je bio povod međuvjersko-liderskoj korespondenciji na globalnom svjetskom nivou. Neki su ovu korespondenciju već nazvali historijskom. Već 13. oktobra 2006. godine (mjesec od Papinog kontraverznog govora), 38 islamskih lidera – muslimanskih alima i intelektualaca – uputili su *Otvoreno pismo papi Benediktu XVI.*³⁶ u kome sugeriraju na proizvoljne simplifikacije prilikom navođenja izvjesne debate između cara Manuela. II Paleologa i jednog učenog *Perzijanca*. Inicijator ovog pisma je jordanska Kraljevska akademija Alu'l-Bejt iz Ammana. Pismo je objavljeno u prestižnom islamskom svjetkom časopisu *Islamica*. Iako je ovo pismo putem Papinog sekretarijata dostavljeno i njemu lično, on se nije službeno oglasio. Kako je upornost u dobrim namjerama bitna pokazuje po drugi put pružena ruka dijaloga muslimanskog intelektualno-vjerskog establišmenta. Ovaj put je to otvoreno pismo na 29 stranica, pod naslovom *Zajednička riječ između nas i vas*, koje su 138 učenjaka i vjerskih lidera (među njima i reisu'l-ulema dr. Mustafa Cerić) poslali "liderima kršćanskih crkava cijelog svijeta".³⁷ Ovo pismo upućeno je 13. oktobra 2007. godine, na godišnjicu prvog

pisma, koje je tada naslovljeno samo na Papu, a sada je pismo upućeno "liderima kršćanskih crkava cijelog svijeta". Glavna poruka inicijative glasi: „Neka razlike među nama ne uzrokuju mržnju i sukob“. Inicijativa je naišla na pozitivan odjek širom svijeta, posebno u Evropi i Americi. Odgovor na ovo uslijedio je 18. novembra 2007. godine, kad je *New York Times* u plaćenom oglasu objavio odgovor 300 kršćanskih učenjaka i vjerskih lidera pod naslovom: *Voljeti Boga i susjeda zajedno*. Inicijativa je potekla od četverice učenjaka sa Centra za vjeru i kulturu pri Jelskoj bogoslovnoj školi (Yale Divinity School).

I Papa se oglasio (19. novembra, 2007. godine) preko državnog sekretara kardinala Tarcisija Bertonea i u Vatikan pozvao predstavnike 138 potpisnika pisma muslimanskih čelnika.³⁸ Ovu inicijativu su podržale sve kršćansko-hrišćanske denominacije. U uvodu pisma 300 kršćanskih učenjaka i vjerskih lidera navodi se kako se „muslimani i kršćani nisu uvijek rukovali u prijateljstvu i kako su njihovi odnosi ponekad bili zategnuti, čak okarakterizirani izravnim neprijateljstvima“. „Pošto Isus Krist kaže: ‘Prvo izvadi brvno iz oka svoga, pa ćeš onda dobro vidjeti izvaditi trun iz oka susjedova’ (Matej, 7:5), želimo otpočeti” (navode autori pisma, op.a.) “priznajući da su u prošlosti (npr. križarski ratovi) i sadašnjosti (npr. ekscesi ‘rata protiv terorizma’) mnogi kršćani krivi za grijeh prema našim muslimanskim susjedima. Prije nego što se ‘rukujemo s vama’ kao odgovor na vaše pismo, tražimo oprost od Jedinog Svemilosnog i od muslimanske zajednice širom svijeta”...³⁹

Kako, kao što i sami autori ovog pisma ističu, “budućnost svijeta ovisi o miru između muslimana i kršćana”, ovo bi uistinu mogao biti, ako ništa drugo, početak historijskoga dijaloga *ljudi Knjige*, posebno zato što se sredinom tekuće 2008. godine najavljuju konkretniji koraci u realizaciji ovoga globalno značajnog projekta.⁴⁰

36 Ovo pismo u cjelosti na bosanskom jeziku možete pročitati u: Preporod od 1. novembra 2006, str. 24-25., pod nazivom: „Otvoreno pismo njegovoj eminenciji papi Benediktu XVI“.

37 O ovome vidi više u: „Neka razlike među nama ne uzrokuju mržnju i sukob“, Preporod od 15. novembra 2007, str. 9., a pismo u cjelosti pročitajte na: <http://www.acommonword.com/index.php?lang=en&page=downloads>

38 Vidi o ovome na: http://test.rijaseta.ba/index.php?option=com_content&task=view&id=2369&Itemid=59

39 Opširnije: „Voljeti Boga i susjeda zajedno“, u: Preporod od 15. decembra 2007, str. 4.

40 Prema: „Aktivnosti se nastavljaju na najvišoj akademskoj razini“, Preporod od 1. februara 2008, str. 7.

Summary

COVERING ISLAM

Form of dialogue from
Petar Venerabilis until present

Samir Dedić

The author takes the reader through historical course of intercultural and interreligious meeting and dialogues. This text offers the other side of the medal, i.e. meeting point of different cultures and civilizations viewed through often distorted mirror. This distorted mirror offered distorted image of the other and the different. Islamophobia, fear from the other and the different, spills over into an open, often violent hatred towards Islam and Muslims that exists from the early times to the present day. By taking us through the work of Edward Said *Covering Islam*, the author of this essay takes the reader through historical prism of non-objective discourse towards Islam from the time of Peter Venerabilis, Benedictine abbot from Clugny, to the contemporary islamophobics like Italian writer Oriana Fallaci, the members of various right-wing parties seated at the parliaments throughout EU such as Ms. Susanne Winter – key candidate of the right-wing Freedom Party of Austria in Graz or Mr. Geert Wilders – Dutch right-wing representative and leader of the right-wing People's Party for Freedom and Democracy.

Nevertheless, there were some positive examples and objective views of Islam and Muslims offered by non-Muslims. The author includes some of the names such as Michael Hart, Hans Küng or Edward Said, himself.

موجز

تزویر الإسلام

شكل الحوار من عهد بيتر فينرابيليس إلى يومنا هذا

سامر ديديتش

يقود كاتب هذا المقال القارئ عبر المسار التاريخي للقاء والحوار بين الثقافات والأديان. يعرض هذا المقال – في واقع الأمر – ذلك الوجه من الميدالية الذي يمثل نقطة التقاء الثقافات والحضارات المختلفة من خلال منشور مرآة مشوهة في غالب الأحيان، وقد أعطت تلك المرآة المشوهة صورة مشوهة عن المغاير والمختلف. إن الخوف من الإسلام والخوف من المغاير والمختلف تحول إلى كراهية مفتوحة ضد الإسلام والمسلمين، مصحوبة في كثير من الأحيان بالعنف، وما يزال هذا الخوف موجودا منذ العصور المبكرة وحتى يومنا هذا. يسير كاتب هذا المقال متجولا عبر كتاب "تزویر الإسلام" لأدوارد سعيد، محاولا اصطحاب القارئ في جولة عبر المنشور التاريخي للحديث غير الموضوعي عن الإسلام ابتداء بالقس البندكتي بيتر فشنرابيليس في كلون وانتهاء بالمتخوفين المعاصرين من الإسلام أمثال الكاتبة الإيطالية أوريانا فالانتشي، ومن ثم أعضاء الأحزاب اليمينية المختلفة المتربعين على كراسي البرلمانات في شتى أنحاء الاتحاد الأوروبي مثل سوزان وينتر – المرشحة الرئيسية للحزب التحريري اليميني في مدينة غراتس، أو غيرت ويلدرس – النائب اليميني الهولندي وزعيم الحزب اليميني من أجل الحرية. كان هناك – بالطبع – أمثلة إيجابية ونظرات موضوعية على الإسلام والمسلمين من جانب غير المسلمين. ويذكر الكاتب بعض تلك الأسماء: ميخائيل هارت أو هانس كينغ أو أدوارد سعيد نفسه.